

Eşitsiz Coğrafi Gelişmenin Teorizasyonunda Yeni Ekonomik Coğrafya Modeli Anaakım İktisadın Eksikliklerini Aşmış mıdır? Kalkınma Sürecinde Mekânın Kuramlaştırılmasına Dair Modelin İçerdiği Kısıtlar

Ferda UZUNYAYLA¹

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İİBF, ferdauzunyayla@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3061-767X

Öz: Coğrafya ve iktisat ilişkisinin anaakım iktisadi analizde yok sayılması, eşitsiz coğrafi gelişmeyi anlamak için iktisatçıların yeni iktisadi yaklaşımlar geliştirmesine yol açmış ve Yeni Ekonomik Coğrafya yaklaşımı böyle bir teorik çaba içinden doğmuştur. Çalışmanın amacı, iktisadi teoriye mekânı dahil eden bu yaklaşımın, anaakım iktisadi analize içkin olan mekânsal ve zamansal bağlamı yok sayma ve basit varsayımlara dayalı, gerçek dünyayı açıklayamayan modeller kurma sorunlarını aşan bir teorik çerçeve geliştirip geliştirmediğini sorgulamaktır. Bu incelemeye dayalı olarak, çalışmanın argümanı, ekonomik coğrafya alanında “yeni” sıfatıyla yükselerek anaakım iktisatla coğrafyayı bir araya getirme çabasına giren bu yaklaşımın “her yerde” ve “her zaman” uygulanabilen modellerinin varsayımsal dünyasında, mekânın soyut geometrik temsiller olarak alınması, zamanın denge ve istikrar analiziyle sınırlandırılarak dengeye doğru hareketi gösteren bir metodolojik araca indirgenmesi ve kurduğu matematiksel modellerin basit varsayımlarla kurgusal bir dünyada denge durumları üretmekle sınırlı kalması itibarıyla anaakım iktisadi analizin taşıdığı mekânsal, zamansal ve modellemeye dair kısıtları aşamayıp, coğrafya ve iktisat ilişkisinin sorunlu bir analizini yaptığıdır.

Anahtar Kelimeler: Yeni ekonomik coğrafya, coğrafya-iktisat ilişkisi, eşitsiz coğrafi gelişme

Jel Kodları: A12, O11, O18

Has the New Economic Geography Model Overcome the Shortcomings of Mainstream Economics in Theorizing Uneven Geographical Development? Limitations of the Model for Theorizing Space in the Development Process

Abstract: The neglect of the relationship between geography and economics in mainstream economic analysis has led economists to develop new economic approaches to understand uneven geographical development, and the New Economic Geography approach was born out of such a theoretical endeavor. The aim of this paper is to examine whether this approach, which incorporates space into economic theory, develops a theoretical framework that overcomes the problems of ignoring the spatial and temporal context inherent in mainstream economic analysis and building models based on simplistic assumptions that cannot explain the real world. Based on this examination, the argument of the study is that this approach, which has attempted to bring mainstream economics and geography together by rising as “new” in the field of economic geography, provides a problematic analysis of the relationship between geography and economics by failing to overcome the spatial, temporal, and modeling constraints of mainstream economic analysis for the following reasons in the hypothetical world of models that can be applied “anywhere” and “anytime:” Dealing with space as abstract geometric representations, limiting time to the analysis of equilibrium and stability and reducing it to a methodological tool that shows movement towards equilibrium and building mathematical models which are limited to deriving equilibrium states in a fictional world with simple assumptions.

Keywords: New economic geography, geography-economics relationship, uneven geographical development

Jel Codes: A12, O11, O18

Atf: Uzunyayla, F. (2025). Eşitsiz Coğrafi Gelişmenin Teorizasyonunda Yeni Ekonomik Coğrafya Modeli Anaakım İktisadın Eksikliklerini Aşmış mıdır? Kalkınma Sürecinde Mekânın Kuramlaştırılmasına Dair Modelin İçerdiği Kısıtlar, *Politik Ekonomik Kuram*, 9(1), 201-219.

<https://doi.org/10.30586/pek.1585012>

Geliş Tarihi: 13.11.2024

Kabul Tarihi: 20.01.2025

Telif Hakkı: © 2025. (CC BY) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

1. Giriş

Kapitalist kalkınma süreci mekânsal eşitsizlikler içermektedir. Ancak anaakım iktisadi analizin mekânı yok sayması, bu mekânsal eşitsizliklerin iktisadi teoride nasıl açıklanacağına ilişkin önemli bir teorik boşluk ortaya çıkarmıştır. Bu boşluk, iktisatçıların iktisadi analize mekânı dahil etmeye yönelik bir teorik çaba göstermelerine neden olmuş ve iktisatçılar çeşitli modeller etrafında bu teorik boşluğu giderme çabasına girmiştir. Bu teorik çaba içinde Michael Porter'in kümelenme üzerine çalışmaları ile Paul Krugman'ın ekonomik faaliyetlerin mekânsal yığılması üzerine yaptığı çalışmalar öne çıkan iktisadi analizler olmuştur. Bu çalışmalar, dünya ölçeğinde ekonomi politikalarının belirlenmesinde önemli rol oynayan Dünya Bankası, Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü gibi kurumların raporlarıyla daha popüler bir hale gelmiştir. Dünya Bankası 2009 yılında yayımladığı "Ekonomik Coğrafyayı Yeniden Şekillendirme" (*Reshaping Economic Geography*) başlıklı kalkınma raporunda, mekânın insan refahı açısından önemli bir gösterge olduğunu ve bugünün dünyasında gelir düzeyi farklarını anlamak için ne, kim, nasıl soruları değil "nerede çalışıyorsun" sorusunun, diğer bir ifadeyle kalkınma açısından coğrafi eşitsizliklerin dikkate alınması gerektiğinin altını çizmiştir (World Bank, 2009, ss.1-2). Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü ise 2009 yılında yayımladığı "How Regions Grow" başlıklı raporunda, OECD ülkelerinin %70'inde 1995-2005 yılları arasında bölgesel eşitsizliklerin arttığını vurgulayarak, büyümenin önemli bir belirleyicisi olarak mekânsal boyuta odaklanmak gerektiğini ve bölgesel kalkınmanın iktisatçılar, politikacılar ve uluslararası kuruluşların gündemine girmesi gerektiğini dile getirmiştir (OECD, 2009, ss.13-14). Tüm bunlar ışığında iktisadi teoride mekânsal boyutu öne çıkaran, neden bazı ülkeler sanayileşmiş merkez konuma gelirken, diğerleri çevre(periferi) konumunda kalmakta, bölgeler arasında büyüme farklılıkları nereden kaynaklanmakta, yığılmalar neden bazı bölgelerde oluşmakta sorularına cevap arayan bir yaklaşım olarak 1990'larda gelişen Yeni Ekonomik Coğrafya (YEC) modeli iktisadi analizde giderek popüler hale gelmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, iktisadi teoriye mekânı dahil eden bu yaklaşımın, anaakım iktisadi teorinin mekânsal analiz konusundaki eksikliklerini aşan bir teorik çerçeve geliştirip geliştirmediğini sorgulamaktır. Bu nedenle çalışmada, YEC'in mekânsal teorik modeli, neoklasik iktisadi analizin taşıdığı mekânsal, zamansal ve modellemeye dair kısıtları aşmış mıdır, sorusu etrafında bir inceleme yapılacaktır. Bu incelemeye dayalı olarak, ekonomik coğrafya alanında "yeni" sıfatıyla yükselerek anaakım iktisatla coğrafyayı bir araya getirme çabasına giren YEC'in, "her yerde" ve "her zaman" uygulanabilen modellerinin varsayımsal dünyasında şu sorunları içermekte olduğu tespit edilmiştir: mekânın soyut geometrik temsiller olarak alınması, zamanın denge ve istikrar analiziyle sınırlandırılarak dengeye doğru hareketi gösteren bir metodolojik araca indirgenmesi ve kurduğu matematiksel modellerin basit varsayımlarla kurgusal bir dünyada denge durumları türetmekle sınırlı kalması. Bu nedenle çalışmanın argümanı, modelin içerdiği bu sorunlar itibarıyla anaakım iktisadi analizin taşıdığı mekânsal, zamansal ve modellemeye dair kısıtları aşamayarak, coğrafya ve iktisat ilişkisinin sorunlu bir analizini yaptığıdır.

Bu doğrultuda YEC analizinin hangi sorunlar taşıdığına inceleme geçmeden önce, bu yaklaşımın ortaya çıkışı ve teorik yapısına bakıldığında, öncelikle "yeni ekonomik coğrafya" teriminin ilk olarak Krugman tarafından kullanıldığı ve yaklaşıma ilişkin modellerin geliştirilmesinde ise başta Krugman olmak üzere, Brian Arthur, Tony Venables, Masahisa Fujita gibi isimlerin rol oynadığı belirtilmelidir (Martin, 1999, s.68). YEC, mekânsal eşitsizlikleri genel denge modeli etrafında açıklamaya çalışan bir yaklaşım olarak ortaya çıkmış, ekonomik faaliyetlerin mekânsal yapılanması bu genel denge modelinde, artan getiri, eksik rekabet ve ulaşım maliyetlerinin var olduğu bir çerçeve içinde açıklanmıştır (Scott, 2004, s.484; Marchionni, 2006, s.426; Gaspar, 2018, s.240). Krugman'a göre mekânsal yığılmaları açıklayacak olan ölçeğe göre artan getiridir. Artan getirilerin kaynağı uluslararası iktisat terminolojisinde içsel ölçek ekonomileri ve dışsal ölçek ekonomileri olmakla birlikte, Krugman modelini piyasa büyüklüğü etkisi, yoğun işgücü piyasası gibi dışsal ölçek ekonomileri üzerine kurgulamıştır. Böylece modelini

eksik rekabet piyasaları üzerine kuran Krugman'a göre, iktisatçıların tam da ölçüğe göre artan getirinin olduğu eksik rekabeti ihmal etmeleri, anaakım iktisadi analizde mekânın yok sayılmasının nedenini oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle Krugman, yeni ekonomik coğrafya tanımını yapmış ve coğrafi iktisadi, artan getiri ve eksik rekabet içeren piyasalarda modeller üretmek için teknik hilelerle ekonominin mekânsal yapısını açıklamaya çalışan ekonomik analiz türü olarak tanımlamıştır (Krugman, 1998a, s.7). Model kurabilmek için başvurulan teknik hileler şunlardır: 1977 yılında Dixit-Stiglitz tarafından geliştirilen tekeli rekabet modelinin kullanımı yoluyla, birçok mekânsal kararın modellemesinin mümkün kılınması; mekan teorisinin en önemli bileşeni olarak ulaşım maliyetlerinin buzdığı ulaşım maliyetleri (yani nakliyesi yapılan malın bir kısmının taşıma sırasında eriyip gitmesi ve böylece taşıma maliyetlerinin aslında sevk edilen malın içinde gerçekleşmesi) biçiminde oldukça basit alınarak modelleme kolaylığı sağlanması; coğrafyaya oyun teorisiyle yaklaşılması, ancak bunun aktörlerin beklentilerine dayalı olarak stratejiler belirlediği değil, reel ücretlerin yüksekliğine bağlı olarak konum seçtikleri bir oyun olarak alınması; modeller için bilgisayar yardımıyla yapılan simülasyonlar kullanılması (Krugman, 1998a, ss.8-9). Buradan hareketle YEC'in öncü ismi olarak Krugman modelini, Dixit-Stiglitz tarafından geliştirilen tekeli rekabet modeli ile Albert Hirschman ve Nicholas Kaldor'un artan getiri ve kümülatif nedenselliğe odaklanan çalışmalarına dayalı kurmuştur (Scott, 2004: 483). Dixit-Stiglitz, çok sayıda firmanın ölçüğe göre artan getiri durumunda, diğer firmaların fiyat belirleme davranışlarını veri aldığı ve kendi fiyat değişimlerinin fiyat endeksi üzerindeki etkisini ise dikkate almadığı bir genel denge modelidir (Marchionni, 2006, s.443).

Krugman geliştirdiği YEC modellerinde, *niçin bir endüstri belli bir bölgede yoğunlaşır sorusu yerine, niçin imalat sektörü ülkenin bir ya da birkaç bölgesinde yoğunlaşarak tarımsal üreticileri çevre, imalat sektörünü de merkez konumuna yerleştirir*, sorusunu sorarak ekonominin mekânsal yapısında oluşan merkez-çevre örüntülerini modellemeye çalışmıştır (Krugman, 1991, s.485). Krugman'a göre ekonomide yığılma ve dağılmaya yol açarak ekonominin mekânsal yapısını belirleyen; merkezci güçler (piyasa büyüklüğü etkisi, yoğun işgücü piyasası) ve merkezkaç güçler (hareketsiz faktörler, arsa rantları) arasındaki etkileşimdir. Merkezci güçler ekonomide dışsallıkların oluşmasına yol açarak, firmaların belli coğrafi bölgelerde yığılmalarına neden olmaktadır. Örneğin büyük pazarların olduğu yerler, ileriye ve geriye doğru bağlantılar yaratmakta ve ara malları sektörünün gelişmesini sağlayarak firmaların maliyetlerinin azalmasını sağlamakta ve böylece firmalar tarafından tercih edilen mekanlar haline gelmektedir. Bu yoğunlaşma ise nitelikli işçileri içeren bir işgücü piyasasının gelişmesini destekleyerek, çalışanlar ve işverenlerin birbirini bulmasını kolaylaştırmaktadır. Bu merkezci güçler ekonomik faaliyetlerin belli mekanlarda yığılmasını sağlarken, bu yoğunlaşma sonucunda araziye olan talebin ve dolayısıyla arsa fiyatlarının artması sonucu, diğer bir ifadeyle merkezkaç güçlerin devreye girmesi sonucu yoğunlaşma önünde caydırıcı etkiler ortaya çıkabilmekte ve bunlar da mekânsal yayılmayı ortaya çıkarmaktadır (Krugman, 1998a, ss.3-4). Buradan hareketle Krugman temel modeli olarak merkez-çevre modelini şöyle açıklamaktadır: İki endüstri ve iki bölgeden oluşan bir ekonomi varsayılarak, tarım sektörünün tam rekabete dayalı olduğu ve hareketsiz faktörler (doğal kaynaklar, arazi) içerdiği; imalat sektörünün ise eksik rekabete dayalı olduğu ve hareketli faktörler içerdiği kabul edilmektedir. İmalat sektöründeki ileri ve geri bağlantılar merkezci güçleri, tarım sektöründeki hareketsiz çiftçiler ise merkezkaç güçleri oluşturmaktadır. İmalat üretimi, geniş piyasaların olduğu, üreticilerinin yoğunlaştığı yerde gerçekleşecektir. Burada ileri-geri bağlantılar, güçlenen yoğunlaşma, malların bu bölgede daha ucuz olmasına yol açmaktadır. Kanallar, tren yolları ve otomobillerle taşıma maliyetlerinin azalması durumunda üretimin yapıldığı mekânların bağlantısının önemi kalkacaktır. Bu durumda nüfusun yoğunluğu, geniş piyasalar, mal ve hizmet sektörlerinin varlığı üretimin yapılacağı mekânı belirleyecektir. Nüfus bir yerde yoğunlaşmaya başladığı zaman, bu süreç kendini sürekli besleyecek ve yoğunlaşma devam edecektir. Yüksek taşıma maliyetleri durumunda bölgeler arası ticaret azalacak ve firmalar satışlarını tek bir

bölgede yoğunlaştıracak, bu bölge aynı zamanda işçilerin tüketimi açısından mal çeşitliliği sunacaktır. Bölgede büyük pazarların olması da reel ücretlerin yüksek olmasına yol açacaktır. Taşıma maliyetleri düşük olduğunda ise firmalar iki bölgede de satış yapacaktır. Sonuç olarak, ekonomik faaliyetlerin iki bölge arasında simetrik mi yoksa eşitsiz mi dağılacakını merkezci ve merkezkaç güçler belirleyecek ve iki bölge arasında taşıma maliyetlerine bağlı olarak çoklu dengeler ortaya çıkabilecektir. Böylece ekonomi kendiliğinden merkez-çevre örüntüsüne dayalı olarak organize olacaktır (Krugman, 1991, ss.485-492; Krugman, 1998a, ss.10-12). Modele göre, firmalar ölçeğe göre artan getiri koşulları altında tekeli rekabet modelinde olduğu üzere ürün farklılaştırması yapmaktadır. Piyasa fiyatlarının ise ulaşım maliyetlerine göre belirlendiğinin kabul edildiği modelde, tüketicilerin (işçiler ve çiftçiler), daha çok sayıda firmanın bulunduğu yerde konumlanmasının, daha uzaktaki tüketicilere göre (bunların ulaşım maliyetlerinden kaynaklı daha yüksek piyasa fiyatlarına maruz kalmaları nedeniyle) daha avantajlı olduğu ileri sürülmektedir. Dolayısıyla, çiftçilerin hareketsiz, işçilerin hareketli varsayıldığı modelin işleyişine göre, mobil işçiler daha düşük fayda sağlayan bölgelerden daha yüksek fayda sağlayanlara göç edecek, bu ise göç edilen bölgedeki nominal ücretlerin düşmesi eğilimine yol açacaktır. Bu aynı zamanda bu bölgeye daha fazla imalat firmasının çekilmesine neden olacaktır. Böylece merkez-çevre modeli olarak nitelendirilen bir mekânsal gelişim süreci ortaya çıkacaktır (Scott, 2004, s.484). Sonuç olarak Krugman'ın modelinde, Marshallgil dışsal ekonomiler olarak da nitelendirilen merkezkaç kuvvet olan pazar ölçeği etkisi (ileri-geri bağlantılar) ara malları sektörünün gelişmesini sağlayarak üretici maliyetlerinin azalmasını ve firmaların belli bir mekânda yoğunlaşmasını sağlayarak diğer bir Marshallgil dışsallık olan işgücü piyasasının da gelişmesini sağlamakta ve böylece oluşan dışsallıklar firmaların üretim maliyetlerini düşürerek ölçeğe göre artan getiri koşullarının oluşmasına yol açmaktadır. Ölçek ekonomileri ise, üretim maliyetlerinin düşmesine bağlı olarak belirli bir bölge ya da kentsel alanda ya da belirli bir coğrafi alanda özgül bir endüstri dalında toplam üretimin artmasına yol açarak yığılma ekonomilerinin oluşmasını sağlamaktadır. Böylece ekonomik faaliyetlerin belli mekanlarda yığılması merkez-çevre örüntüsü biçiminde açığa çıkan mekânsal eşitsizlikleri oluşturmaktadır.

Bu temel model daha sonra yapılan çeşitli değişikliklerle modifiye edilmiş, yeni varyasyonları geliştirilmiştir. Örneğin, Krugman, merkez-çevre modelinde kullandığı varsayımları kullanarak, ekonomik faaliyetlerin bu defa bölge değil şehir düzeyinde yoğunlaşması üzerine modellemeler yapmıştır. Ekonomik faaliyetlerin şehirlerde yoğunlaşmasının firmalar açısından daha büyük bir pazar olması, işgücü açısından ise daha yüksek ücretler ve mal çeşitliliğinden kaynaklandığını ileri sürmüştür (Krugman, 1993a, ss.294-298). Küresel düzeyde mekânsal eşitsizlikleri anlamak için ise, Krugman yine temel modelinden ve modelindeki varsayımlardan hareket ederek (taşıma maliyetlerinin buzdağı formunda alındığı, tarımsal malların nakliyesinin maliyetsiz olduğunun varsayıldığı, işçilerin reel ücretlerin yüksek olduğu yerlere hareket ettiği, işçileri bir araya getiren merkezci güçlerin olduğu vb.), mekân teorisi ve ticaret teorisini birleştiren modeller kurmuştur (Krugman, 1993b, ss.118-121). Krugman ve Venables ise iki ülkede iki endüstrinin lokasyonuna dayalı olarak geliştirdikleri modelde, firmalar arasındaki maliyet ve talep bağlantıları üzerinden endüstriyel yığılmayı incelemişler, düşük ticaret engellerinin yani ekonomik entegrasyonun, mekânsal yığılma güçlerinin hâkim olmasına yol açacağı sonucuna varmışlardır (Krugman ve Venables, 1996, ss.959-961). Bu yeni varyasyonlara başka bir örnek ise, Masahisa Fujita ve Nobuaki Hamaguchi'nin mekânsal yoğunlaşmanın kaynağı olarak ara malları sektöründeki çeşitliliği inceledikleri modellerdir. Geliştirdikleri modellerde, ekonomide ara malları ve imalat sektörlerinin aynı yerde toplandığı "entegre şehir dengesi" (*integrated city equilibrium*) modeli ile imalat ve ara malları sektörlerinin ayrı ayrı yerlerde toplandığı "uzmanlaşmış şehir dengesi" (*specialized city equilibrium*) modeli şeklinde iki farklı yapıyı incelemişlerdir. Ara mallarından kaynaklı maliyetler nedeniyle sadece, imalat ve ara malları sektörünün yoğunlaştığı şehirlerin gelişeceği, bunların dışında nüfus artışının

yeni büyük şehirlerin şekillenmesine asla yol açmayacağı sonucuna ulaşmışlardır (Fujita, Hamaguchi, 2001, ss.80-81). Bu YEC modellerinin, neoklasik modelden farklılaştıkları nokta, yalnızca mekânsal yakınsamayı öngören neoklasik modelin aksine hem mekânsal yakınsamayı hem de iraksamayı açıklamaya çalışmalarıdır (Gaspar, 2018, s.241).

Mekânsal yığılmayı açıkladıkları modellerindeki önemli bir unsur ister bölgesel ister kentsel düzeyde kalkınmanın bir patika bağımlılığı içerdiği. Buna göre, ekonomik faaliyetlerin mekânsal konumlanması başlangıçta bir belirsizlik içermesine rağmen, tesadüfi mekânsal olaylar (örneğin ulaşım olanaklarının başlangıçtaki mekânsal dağılımı) ya da "tarihsel kazalar" (mekânsal faaliyetin ortaya çıktığı tarihsel durum), ileri-geri bağlantılar ya da artan getirilere dayalı nedensellik süreçleriyle uzun vadeli kümülatif sonuçlar yaratabilir ve dengeli dağılımlar ortaya çıkarabilir. Dolayısıyla mekânsal başlangıç koşulları, mekânsal yığılmanı, ortaya çıkıp çıkmayacağı ya da nerede ortaya çıkacağını belirleyen bir unsur olarak analiz edilmekte ve tesadüfi mekânsal olayların, o lokasyonu ekonomik faaliyetlerin merkezi haline getirecek bir kartopu etkisine sahip olduğu düşünülmektedir. Teorik çerçeveye göre, bu süreç sonucunda ortaya çıkan mekânsal farklılıklar, kümülatif nedensellik süreçleri nedeniyle "kilitlenme" eğilimi taşıyarak giderek daha katı hale gelmektedir (Martin, 1999, ss.69-70; Marchionni, 2006, s.431). Sonuç olarak, YEC modelleri bir patika bağımlılığı içeren mekânsal yığılmaların, ölçeğe göre artan getiri koşullarında oluştuğuna dayanan bir teorik çerçeve kurmuştur.

Bu yönüyle YEC teorisyenleri tarafından geliştirilen modeller, neoklasik iktisadi analizin ölçeğe göre sabit getiri varsayımı ve tam rekabet piyasası modelini kullanmaması açısından, neoklasik iktisadi gelenekle arasına bir mesafe koymuş ancak tam bilgi, fayda maksimizasyonu peşinde koşan bireyler, kar maksimizasyonu peşinde koşan firmalar ve metodolojik bireycilik gibi dayandığı diğer unsurlar itibarıyla anaakım iktisatla güçlü bağlar içeren bir yaklaşım olarak doğmuştur (Scott, 2004, s.483). Neoklasik teoride, mekânın homojen alınması, yani lokasyonun tercihler ve üretim teknolojilerinden bağımsız olduğunun varsayılması, mekânsal yığılmanı açıklayacak bir nedenin olmaması anlamına gelmektedir. Tam da bu noktada, eşitsiz mekânsal gelişmeyi açıklayabilmek için varsayımların değiştirilmesiyle, örneğin ulaşım maliyetlerini gözeterek mekânın homojen olmadığını, dolayısıyla firmaların konum kararlarının ulaşım maliyetlerine göre oluşacağını inceleyen çalışmalar ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, YEC de iktisadi teoride eksik rekabet ve ölçeğe göre artan getiri koşullarında, firmaların ulaşım maliyetlerinin daha düşük olduğu yerlerde konumlanmalarına dayalı modeller geliştiren bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır (Gaspar, 2018, s.240). Krugman, YEC'in ekonomik coğrafya alanındaki çalışmalardan farkının, genel denge modellerine dayanması, mekânsal yapıyı "görünmez el süreçleriyle" açıklaması, modellerini bireysel maksimizasyona dayalı kurması, modelleme yapabilmek için birtakım basitleştirici varsayımlara (hilelere) başvurması şeklindeki gerekçelerle açıklamaktadır (Krugman, 1998b, ss.9-10). Tam da bu noktada bu çalışmada şu sorgulanacaktır: YEC'in öncü ismi olarak Krugman tarafından geliştirilen modeller, sıraladığı bu faktörler nedeniyle, YEC modellerini mekânı yok sayan ana akım iktisadi analizden ne kadar uzaklaştırmaktadır? Bir başka ifadeyle, YEC modellerini anaakım iktisadi analizin modellerinde içkin olan mekânsal bağlam yanında tarihsel bağlamı yok sayma ve basit varsayımlara dayalı, gerçek dünyayı açıklayamayan modeller kurma sorunlarından ne kadar arındırmaktadır? Bu sorular ekseninde, çalışmada üç ayrı bölüm halinde YEC'in mekân analizindeki sorunlar, zaman analizindeki sorunlar, matematiksel modellemeleriyle ilgili sorunlar ayrı başlıklar altında incelenerek, anaakım iktisadi analizin taşıdığı sorunları aşmış sorulanacaktır.

2. YEC'in Mekân Analizindeki Sorunlar

Yeni Ekonomik Coğrafya yaklaşımının, isminde coğrafya geçmekle birlikte en çok eleştiri aldığı yön, mekânsal analizlerindeki yetersizlikler olmuştur. Bunlar, geometrik bir mekân kavramsallaştırmasından, mekânın ulaşım maliyetlerine indirgenerek dar bir bakışla incelenmesine, mekânın inşasına dair bir açıklama getirememelerinden, mekânsal kökenli maliyetleri açıklayamamalarına ve gerçek mekanları modellerinde

kullanmalarına bir dizi analizlerinin zayıflığını gösteren eleştirilerdir. Bu eleştirilerin büyük bir çoğunluğu, Krugman ve diğer YEC teorisyenlerinin kendilerini "yeni" sıfatıyla konumlandıkları ekonomik coğrafya alanının kendisinden gelmiştir. Krugman modelini ekonomik coğrafya alanında tanımlasa da ekonomik coğrafyacılar, YEC teorisyenlerini coğrafi iktisatçı (geographical economist) olarak tanımlamış ve coğrafi ekonominin ekonomik coğrafyadan hem metodolojik hem de teorik çerçeve açısından tamamen ayrıldığını savunmuşlardır (Martin, 1999, s.81; Olsen, 2002, s.153; Marchionni, 2004, s.1741, Gaspar, 2020, s.2). Bu teorik ayrılık, en net biçimde YEC modellerinde mekânın ele alınış biçiminde görülmekte ve ekonomik coğrafyacıların, odağına mekânı alarak gerçekleştirdiği uzun yıllara dayanan anlama çabaları karşısında, YEC modellerinde mekânsal analizin yetersiz kaldığına dair önemli eleştiriler yapılmaktadır.

YEC'in mekân analizine yönelik aldığı eleştirilerin başında mekânı nasıl tanımladığı yer almış, mekân kavramsallaştırması analizlerindeki zayıf bir nokta olarak öne çıkmıştır. Ekonomik coğrafyanın önde gelen isimlerinden Ron Martin, YEC'in analizinde gerçek mekanlar yerine soyut bir mekân kavramsallaştırılması yapılmasını eleştirmiştir. YEC modellerinde, bölge ya da lokasyonların nasıl kavramsallaştırılabileceği ve ampirik terimlere dönüştürülebileceği üzerine temel sorgulamalar yapılmayarak, lineer bir ekonomideki noktalar olarak incelenmektedir. Bu nokta ya da alanlar, somut bir biçimde gerçek tarihsel, sosyal, kültürel boyutuyla kavranmak yerine tamamen soyut biçimde ele alınmaktadır (Martin, 1999, ss.77-78). Uzamsal boyutuyla ilgilenilmeyen ekonomideki tek uzamsal birimler iki noktanın matematiksel eşdeğeri olarak ortaya çıkan iki bölgedir ve bunlar mekân olarak kendi başlarına ekonomide hiçbir rol oynamamaktadır. Modellerde mekânın varlığı yalnızca firma, endüstri gibi ekonomik birimleri içermesi itibariyledir (Olsen, 2002, s.155). Mekân dışsal, yani iktisadi faaliyetler üzerinde etkisi olmayan ya da onlardan etkilenmeyen, homojen ve sabit bir biçimde, şehir, bölge ya da ülkeleri temsil eden noktalar olarak alınmaktadır. Mekanları temsil eden bu noktalar, örneğin bir şehir büyüye bile değişmemekte ne herhangi bir yapısal değişimden ne de herhangi bir insan faaliyetinden etkilenmemektedirler. Bir mekânın ekonomik büyümesi ile onun fiziksel büyümesi arasında herhangi bir bağlantı kurulmamaktadır (Corpataux ve Crevoisier, 2007, ss.294-296).

YEC, mekânın nasıl teorize edilmesi gerektiğine odaklanmak yerine ekonomik mekânı soyut bir geometrik mekân olarak veri almaktadır (Gaspar, 2020, s.3). Bu yönüyle, Garretsen ve Martin, YEC'in son derece basitleştirilmiş ve idealize edilmiş bir mekan kavramsallaştırması yaptığının altını çizmektedir. YEC model üretebilmek amacıyla, gerçekçi olmayan, soyut bir geometrik mekân belirleyerek temsiller üretmekte, mekân modellenen süreçlerin bir fonksiyonu olarak kavramsallaştırılmaktadır (Garretsen ve Martin, 2010, s.154). Örneğin, Krugman'ın temel merkez-çevre modelinde iki bölge veya iki konum önceden veri ve sabit bir biçimde varsayımsal olarak alınmakta, mekân taşıma maliyetlerinin bir fonksiyonu olarak incelenmektedir (Garretsen ve Martin, 2010, s.134, Gaspar, 2020, s.18). YEC modellerinde, ekonomik coğrafyacıların eleştirdiği üzere, birçok mekânsal faktör (iklim, topografya, vergiler, politik çevre ve emekle ilgili maliyetler vb.) yer almamış, mekân yalnızca ulaşım maliyetlerine indirgenerek açıklanmıştır. Ulaşım maliyetleri, iki mekân arasındaki uzaklıkla ya da firma maliyetleriyle ilişkili olarak modeller kapsamında açıklanarak, bu sıralanan mekânsal faktörlerin yaratacağı farklılıklar dikkate alınmamıştır (Gaspar, 2020, s.18).

Daha detaylı bir biçimde ifade etmek gerekirse, bu varsayımsal iki bölgeyi ekonomi modelinde, coğrafya, yalnızca ekonomik faaliyetlerin mekânsal dağılımının denge analizi çerçevesinde incelenmesiyle yer almaktadır. Mekânsal yığılma ya da yayılma sonucu, merkez-çevre şeklinde mi yoksa simetrik bir yayılma mı oluştuğuna bakılmaktadır. Modelde mekânsal yığılma ve yayılmayı belirleyen en temel faktör ulaşım maliyetleri olup, modele göre firmaların iki bölgeden ulaşım maliyetleri olmadan ürünlerini satabilecekleri, daha fazla işçinin bulunduğu bölgeye yerleşmeyi tercih etmeleri (piyasa büyüklüğü etkisi); ya da işçilerin daha fazla firma bulunduğu için ulaşım maliyeti içeren ürünleri ithal etmek zorunda olmadıkları ve dolayısıyla daha düşük yaşam maliyetlerine

sahip bölgede ikamet etmeyi tercih etmeleri (yaşam maliyeti etkisi) sonucu yığılma oluşmaktadır. Kısacası, basit ve sabit bir mekânsal geometriye sahip temel YEC modelinde coğrafya taşıma maliyetleriyle yer almaktadır. Bu mekânsal yığılma da düşük ulaşım maliyetleri nedeniyle firmaların çevreye taşınmasına yol açmayacağı için denge haline gelmektedir (Garretsen and Martin, 2010, s.133). Bu mekânsal dağılım dengesinde meydana gelecek herhangi bir değişim, yalnızca dışsal şokların bir sonucu, örneğin ulaşım maliyetlerinde meydana gelen yeni bir azalma sonucu ortaya çıkacaktır. Böylece yığılma süreçleri, herhangi bir mekânsal bağlam ve ölçekten bağımsız bir biçimde “evrensel” modeller olarak sunulmakta, yani Paris ya da Washington fark etmeksizin her yerde geçerli olacak biçimde ele alınmaktadır (Corpataux ve Crevoisier, 2007, s.295).

Bu teorik çerçevede mekân kavramsallaştırması “mutlak mekân” anlayışına dayanmakta, yani mekân, ekonomik süreçlerden bağımsız ve ayrıca sabit ve veri olması dolayısıyla ölçmeye duyarlı bir varoluşa sahip görülmektedir (Gaspar, 2018, ss.246-247; Gaspar, 2020, ss.19-21). YEC modellerinde kullanılan mutlak mekân anlayışı, kaba bir temsil olarak görülerek eleştiriye tabi tutulmasına rağmen, böyle bir kullanımın nedeni olarak matematiksel modelleme yapabilmek için belirsizliği giderilmiş, ölçümlere uygun bir mekân kullanımının kaçınılmaz olması ileri sürülmüştür (Gaspar, 2020, s.30). YEC mekân analizinde, ekonomik coğrafyacıların, kültürel, sosyal ve kurumsal açıklamalara dayalı söylemsel bir argümantasyon tarzını, modelleme ve hipotez testi yapabilmek amacıyla bir kenara bırakmıştır (Garretsen ve Martin, 2010, s.130). Ancak, eşitsiz coğrafi gelişmeyi açıklamak ekonomik coğrafyacılar için çok önemli olduğundan, mekânın tarihsel, sosyal, kültürel ve kurumsal faktörler tarafından nasıl inşa edildiğini göz önüne alarak mekânı kavramsallaştırmak da önemli bir odak noktasıdır. Bu çabanın önde gelen isimlerinden biri olarak David Harvey, mekânın mutlak, görel ve ilişkisel olmak üzere üç biçimde kavramsallaştırmasını yapmıştır: Mutlak mekân (absolute space), bağımsız bir varoluşa sahip, sınıflandırma ve ayrıştırma yapılabilmesi mümkün olarak tanımlanmaktadır. Görel mekân (relative space), nesnel arası ilişkilerin varlığıyla açığa çıkan ve bu ilişkiler üzerinden tanımlanan bir yapıdır. İlişkisel mekân (relational space), nesnel arası ilişkileri içeren ve bu içerilen ilişkilerin şekillendirdiği bir mekân anlamına gelmektedir (Harvey, 2013, ss.18-19). Ekonomik coğrafyacılar açısından, görel ve ilişkisel mekân kavramları, mutlak mekân kavramından daha büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü, mutlak mekân anlayışı, eşitsiz coğrafi gelişmeyi anlamak için ekonomik işleyişe dair çok az anlam içermektedir. Görel ve ilişkisel mekân kavramları ise, farklı süreçlerin farklı ölçeklerde işleyişine dair zamansal ve uzamsal bir boyut taşımaktadır (Garretsen ve Martin, 2010, ss.141-143).

YEC yaklaşımının savunucularına göre, YEC modelleri yalnızca mutlak mekân değil, görel ve ilişkisel bir mekân analizi de içermektedir. Gaspar, YEC modellerinde coğrafi sınırlar dışsal yani veri ve sabit olarak alındığından, bu modellerde mutlak mekân üzerinden bir analiz yapıldığının kabul edileceğini belirtmektedir. Ancak modellerde, işgücü göçü ve bilgi yayılması gibi akışların yer almasının aynı zamanda görel bir mekân analizinin varlığına işaret ettiğini belirtmektedir. Ayrıca, bu modellerde, bir bölgede faydanın, ekonomik faaliyetlerin mekânsal dağılımının ve malların taşıma maliyetinin bir fonksiyonu olarak görülmesi ve bunlardaki bir değişimin bölgedeki faydayı ve dolayısıyla yığılmayı etkileyecek olması biçimindeki analizlerin ise mekânın içsel boyutuna dair bir analizi, yani ilişkisel mekân analizini göstermekte olduğunu ileri sürmektedir (Gaspar, 2020, ss.21-22). YEC teorisyenleri, modellerindeki varsayımsal ve kurgusal mekânsal konumların, ekonomik süreçlerden (yığılma ve yayılma) etkilendiklerini, yani mekânı ekonomik sürece içselleştirdiklerini iddia etmelerine rağmen, Garretsen ve Martin (2010, s.143) şuna dikkat çekmektedir: Başlangıçta bu mekânsalkonumların (ya da diğer ifadeyle noktaların), teknoloji, ticarete açıklık vb. faktörler açısından özdeş kabul edilmesi, aslında başlangıçta coğrafyanın olmadığı, bölgelerin mekânsal kapsamının yok sayıldığı anlamına gelmektedir. Ayrıca ekonomik faaliyetlerin mekânsal yığılması, fiziksel olarak mekânsal boyutta da bir değişime yol açabilecek olmasına rağmen, YEC modellerinde mekânın noktasal temsiller biçiminde ele

alınması ilişkisel bir mekân analizine izin vermemektedir. Mekân, uzamsız bir varlık olarak alınmaktadır. Bazı YEC modelleri, bölgelerin büyüklük farklarına, işgücü ve sermayenin başlangıç paylarına yer verse de bu farklar, mekânın iç coğrafi yapısıyla ilişkili olarak açıklanmadığından, mekânsal bir bağlamda değil sadece niceliksel bir düzlemde açıklanmaktadır. Garretsen ve Martin, YEC teorisyenlerinin, işgücü göçü, bilgi yayılımı ve firmalar ve malların mekânsal akışı üzerinden modellerine göreli mekan anlayışını; bölge ve konumların birbirleriyle ücretler aracılığıyla karşılıklı ilişki içinde olması üzerinden de ilişkisel bir mekan anlayışını aşılama çabasına girmelerine rağmen, bu kavramların ampirik olarak işlevsel biçimlere dönüştürülmesinde sorunlar olduğunun altını çizmektedirler (2010, s.145):

YEC teorisinde bu mekanizmalar için varsayılan biçimler tipik olarak basittir ve ilgili parametrelerin konumlar arasında değişmez olduğu varsayıldığından coğrafyayı görmezden gelmektedirler. Gerçekte, ulaşım maliyetleri, bilgi yayılımının kapsamı ve konumlar arasındaki bu tür diğer karşılıklı bağımlılık biçimleri konumdan konuma değişir. Bundan iki sonuç çıkmaktadır. Birincisi, ekonomik coğrafyacıların artık giderek daha fazla vurguladığı gibi, ekonomik manzarayı anlamak esasen firmaları, hane halklarını ve çok sayıda destekleyici kurum ve kuruluşu mekânsal açıdan birbirine bağlayan çeşitli bağlantı ağlarını, akışları, işlemleri ve (ticareti yapılan ve yapılmayan) karşılıklı bağımlılıkları tanımlamak ve anlamakla ilgilidir. (...) İkinci olarak, akışlar, bağlantılar, işlemler ve karşılıklı bağımlılıklardan oluşan ağlar, ortaya çıkardıkları ve destekledikleri mekânsal ekonomik yığılma ve yayılma süreçleri tarafından yeniden şekillendirilir.

Sonuç olarak, Harvey'in vurguladığı üzere, "mekân kendi başına mutlak, görelî ya da ilişkisel değil, ama duruma göre bunlardan biri ya da birkaçı olabiliyor" (2013, s.19). Ancak YEC, mekânsal analizin taşıdığı bu karmaşıklığı, mekânı, somut olmayan coğrafi konumlar ve "tarihi olmayan varsayımsal" geometrik noktalar olarak aldığı yaklaşımıyla ne kavramsal ne de ampirik olarak açıklayacak analitik bir çerçeveye sahip değildir (Garretsen ve Martin, 2010, ss.140; 145). Gaspar da YEC modellerinin büyük ölçüde mutlak mekân kavrayışına dayansa da ilişkisel ve görelî mekân kavramlarını da kullanmakta olduğunu savunmasına rağmen, ekonomik coğrafyacıların analizlerinde ekonomik mekânı şekillendiren akışlar, ağlar ve etkileşimlerin YEC modellerine göre daha derinlemesine incelendiğini kabul etmektedir (Gaspar, 2020, s.22). Paralel bir açıklamayla, Scott da YEC'in temel eksikliğini, mekânı, üretim ilişkilerinin ölçek ve kapsam açısından sürekli akış halinde oluşu üzerinden açıklayacak bir kavrayışa sahip olamamasında görmektedir (Scott, 2004, s.486). YEC teorisyenlerinin kendileri de modellerinin gerçek dünyadaki mekânsal örüntü örneklerini açıklamak ve tahmin etmek için uygulanabilirliği konusunda temkinlidir (Marchionni, 2006, s.443). Tam da bu nedenle kendi aralarında mekânın daha derinlemesine yönelik inceleme çağrılarını yapmakta ve bu çağrılar da mekânsal analizlerinin eksiklikler taşıdığını kabul ettiklerini göstermektedir.

YEC teorisyenlerinin, mekânın ne anlama geldiğinin kavramsal bir tartışmasına girmemeleri, beraberinde modellerindeki mekânsal gelişmeye yönelik açıklamalarında da sorunlara yol açmıştır. Matematiksel modellerle, belli varsayımlar altında endüstriyel yerleşme ve uzmanlaşmanın gerçekleşeceğine dolayısıyla yığılmanın oluşacağına dair sadece öngörüler yapmaktadırlar. Ancak bu mekânsal yığılmaların gerçekte nerede ve neden belli yerlerde açığa çıktığına ilişkin bir açıklama yapmamaktadırlar (Martin, 1999, s.78). Modellerinde, mekânsal yığılmayı açıklayan tek faktör olarak firmayı ele almakta, mekânsal yığılmayı farklılaştırılmış ürünler üreten firmaların mekânsal olarak ayrılması üzerinden açıklamaktadırlar (Olsen, 2002, s.156). Dolayısıyla YEC teorisyenleri, tamamen varsayımlara dayalı, hayali modeller kurmak yerine, sosyal teoriyle etkileşim içinde gerçek bir mekânsal analize dönmelerine yönelik çağrı ve eleştirilerle karşı karşıya kalmışlardır.

Bu bağlamda Krugman'ın mekân analizinde önemli bir yer tutan bölgesel yığılmayı incelediği modellerine bakıldığında, bölgesel kalkınmayı teorize etmesi, dış ticaret

teorisine dair yaptığı katkılarla iç içe geçmiş ve Krugman, “yeni ticaret teorisi” ile mekân teorisinin karışımının coğrafi ekonomisini oluşturduğunu öne sürmüştür (Krugman, 1993b, s.111). Krugman’ın ticaret teorisi, dünya ticaretini, geleneksel ticaret teorisinin öne sürdüğü ülkeler arasındaki faktör donanımı farklarına dayalı bir uzmanlaşma üzerinden açıklamak yerine, ölçeğe göre artan getiriye dayalı bir uzmanlaşmadan hareketle açıklamaktadır. Bu ticaret teorisinin yeniliği, ana akım ticaret teorilerine artan getiri ve ölçek ekonomilerini dahil ederek, dünya ticaretinin neden büyük ölçüde benzer ülkeler arasında gerçekleştiğine bir açıklama sağlamış olmasıdır. Bu ticaret teorisinin mekân teorisiyle birleştiği nokta, ticaret teorisinde vurgu yaptığı ölçek ekonomilerini mekân teorisindeki ulaşım maliyetleriyle ilişkilendirerek “bölgesel yoğunlaşma” ve “bölgesel çeper ve merkezleri” açıklamaya çalışmasıdır. Modeline göre, mesafeler arası ulaşım maliyetleri nedeniyle, firmalar talebin yüksek, girdi tedarikinin uygun olduğu yerleri tercih ederek bir bölgede yoğunlaşacak, ulaşım maliyetlerinin düşmesi durumunda ise pazara yakın konumlanmayı tercih etmeyebileceklerinden üretim dağılabilecektir. Bölgesel merkez ve çeperler ise, tesadüfi olarak başlangıçta üretim ve talep arasındaki döngüsel ilişkide avantajlı ve daha az avantajlı olan bölgeler arasındaki farklılaşmayla çıkacaktır. Bölgesel yoğunlaşmayı açıklamaya çalıştığı bu mekân teorisinde, ekonomilerin, tarihsel rastlantıların belirlediği olumsuzluk ve başlangıç koşullarıyla elde ettiği avantajları ileri-geri bağlantılarla kümülatif hale getirmesiyle mekânsal dağılımların oluşacağını öne sürmektedir (Martin ve Sunley, 1996, ss.262-264). Yani YEC teorisyenleri, başlangıç koşulları ve bağlamı büyük ölçüde tesadüfî olarak, artan getirilerin varlığı ve pozitif dışsallıklarla mekânsal bir kutuplaşma sürecinin harekete geçirileceğini dile getirmişlerdir. Böylece mekân ya da bölge, birtakım çekici mekânsal faktörleri içeren ya da içermeyen bir tabula rasa ya da boş bir kap olarak görülmüştür (Sjöberg ve Sjöholm, 2002, s.473).

Ancak bu ticaret teorisine ilişkin olarak geliştirilen bölgesel gelişme modelinin aksine, Martin ve Sunley’in (1996) vurguladığı üzere, çeşitli çalışmalarda dünyada artan ticaretin bölgesel uzmanlaşmadan ziyade bölgesel endüstriyel çeşitliliğe dayandığına dair çeşitli kanıtlar sunulmuştur. Krugman’ın kendisi bile (her ne kadar durumu istatistiksel bir yanılısına ya da ölçüm zorluğuyla açıklamaya çalışsa da) ABD istatistiklerinin İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra bölgesel uzmanlaşmada azalış eğilimi gösterdiğini gözlemlemiştir. Ayrıca Krugman’ın, geliştirdiği ticaret teorisinden hareketle bölgesel ihracat uzmanlaşmasına dayalı bir ticaret politikası önerisi ise, bölgesel bir istikrarsızlık ya da bölgesel bir şok sonucu yerelde ekonomik bir depresyon ortaya çıkabilecek olması nedeniyle ciddi sorgulamalar yaratmıştır. Krugman’ın kendi Massachusetts örneğinde bile bölgesel endüstriyel uzmanlaşma iki ucu keskin bir kılıç olarak nitelendirilmiştir. Dolayısıyla, bölgesel ekonominin talep şoklarına ve yerel yapısal krizlere karşı daha duyarlı olmasını sağlayacak olanın, bölgesel düzeyde bir uzmanlaşma değil endüstriyel çeşitliliğe dayalı bir bölgesel politika olacağı dile getirilerek, Krugman’ın ticaret teorisi ve mekân arasında kurduğu ilişki eleştirilmiştir (Martin ve Sunley, 1996, ss.279-284). Ayrıca bölgesel uzmanlaşmanın kökleri ve dinamiklerinin daha derinlemesine bir incelemeyi gerektirdiği dikkate alındığında, Krugman’ın teorisinin buna yanıt vermemesi de analizindeki bir eksik olarak eleştiri almasına yol açmıştır.

YEC’in mekânsal analizlerine yönelik eleştiriler, sadece bölgesel uzmanlaşma değil, bölgesel yakınsama modellerine de gelmiştir. Bu modellerde, matematiksel modellemeye dahil edilmelerinin zorluğu nedeniyle bölgeler arasındaki yapı farklılıkları (kurumsal, sosyal, kültürel farklılıklar) önemsiz olarak alınmıştır. Böylece bölgesel düzeyde coğrafi farklılıkların yok sayılmasıyla yakınsamanın bölgesel düzeyde ortaya çıkacağı varsayılmıştır (Martin, 1999, s.78). YEC teorisyenleri, hem mekânsal yığılma hem de bölgesel yakınsama analizlerinde evrensel bir model inşa etmek adına teorik açıdan tekçi bir yaklaşım sergileyerek, ekonomik coğrafyacıların üzerinde önemle durdukları bölgelerin gelişiminde etki eden farklı tarihsel ve kurumsal faktörleri, yerel özgünlükleri (örneğin bir mekândaki devlet müdahalesinin derecesi, endüstriyel ilişki biçimleri, işçilerin militanlığı, işçilerin sosyalleşmesi ve alışkanlık biçimleri, firmalar arası bağımlılık

ağları, yerel yönetim yapıları) ve bu farklılıklara bağlı olarak farklı endüstriyel bölge ve yığılma türlerinin olabileceğini, bölgesel kalkınma yörüngelerinin tarihsel değişimler yaşayabileceğini görmezden gelmiştir. Mekânsal yığılma analizlerinde, sosyal ve kültürel farklılıklar modellenememeleri nedeniyle apriori varsayılmış, siyasi boyut görmezden gelinmiştir (Martin, 1999, s.80; Scott, 2004, s.488; Martin ve Sunley, 1996, s.273; Marchionni, 2004, s.1740). Kısacası, mekânsal yığılma analiziyle ilgili daha geniş bir sosyal ve siyasi bağlamı görmezden geldikleri ölçüde de gerçek bir mekânsal analizden uzaklaşmışlardır.

YEC'in derinlemesine bir mekânsal analiz yapmaması, mekânsal analizin temel unsurlarından biri olan ölçek analizini de geri planda bırakmasına yol açmıştır (Olsen, 2002; Martin, 1999; Martin ve Sunley, 1996; Martin ve Sunley, 2003). YEC'in analizinde mekânsal ölçek (şehir, bölge, ulus) ekonomik analiz birimlerinden hareketle (firma, endüstri) açıklanmaktadır. Şehir ölçeği, firmadan hareketle ele alınmış, ulaşım maliyetlerini en alt düzeye indiren, ölçek ekonomilerini en üst düzeye çıkaran bir firmalar topluluğu olarak açıklanmıştır. Şehir ölçeği adeta belli firmalardan oluşan bir küme ya da uzmanlaşmanın yüksek olduğu bir endüstriyle eşanlı biçimde tanımlanmıştır. Bölgesel ölçek endüstri üzerinden açıklanmış, endüstriyel faaliyetlerin gerçekleştiği alan olarak tanımlanmıştır. Ulusal ölçek, tarımsal ve imalat faaliyetlerinden oluşan ekonomi olarak tanımlanmıştır (Olsen, 2002, s.156). Kısacası, mekânsal ölçekler ekonomik birimlerle birleştirilmektedir. Böyle bir ölçek tanımlaması, Olsen'in ifadesiyle (2002, s.157), hem ölçek içi sorun (belli dışsallıkların hesaba katılmamasından kaynaklanan sorun) hem de ölçekler arası sorun (ele alınan dışsallıkların mekânsal açıdan muğlak bırakılmasından kaynaklanan sorun) yaratmaktadır. Krugman ve devamındaki araştırmacılar, modellerinde, teknoloji ve bilgi yayılmalarından türeyen ve parasal olmayan dışsallıkları, firma ile endüstri arasında amorf bir alanda gerçekleşmeleri ve dolayısıyla ölçek modellemelerine uymamaları nedeniyle analiz dışında bırakmışlardır¹. Bu durum ölçek içi sorunun ana kaynağını oluşturmaktadır. Ölçekler arası sorun ise, YEC'in hangi faktörlerin hangi coğrafi düzeylerde işlediğine ilişkin belirsizlik taşıyan analizlerinden kaynaklanmaktadır. Krugman firmalar arası etkileşimlerle piyasa büyüklüğünden türeyen maddi dışsallıkların şehir ölçeğinde, artan getirilerin ise bölgesel ölçekte işlediğini ima etmektedir. Ancak ölçekler arası hareket, geleneksel firma, endüstri vb. ekonomik birimlerin dışında bir analizi gerektirmektedir. Örneğin, maddi dışsallıklar yalnızca şehir ölçeğinde işlememektedir ya da işgücü havuzundan kaynaklanan dışsallıkların endüstri düzeyinde yani bölgesel ölçekte işlediğini belirtmelerine rağmen, ulusal ölçeğin içerdiği imalat sektöründeki işgücü havuzundaki dışsallıklar nasıl açıklanacaktır. Olsen'e göre ölçek analizlerine ilişkin bu sorun, analizin temeli olarak mekânsal birimleri almak yerine ekonomik analiz birimlerine odaklanmalarından kaynaklanmaktadır (2002, s.158).

YEC'in ölçek analizlerindeki belirsizliğine ilişkin önemli bir örnek, Krugman'ın Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'ndeki bölgesel uzmanlaşma ve büyüme farklarını açıklamak için aldığı bölgesel ölçeğin, her ikisinde farklı mekânsal birimlere dayanmasıdır. ABD'de bölgesel ölçek olarak eyaletler, AB'de ise tüm ülkeler alınarak karşılaştırma yapılmıştır (Martin ve Sunley, 1996, s.278). Buradaki diğer sorun ise, yukarıda açıklandığı üzere, ekonomik birimlerin, yani yerel dışsallıkların ya da endüstriyel kümelenmelerin belli bir ölçeği temsil ettiğine dair analiz yapılmasıdır. Endüstriyel yoğunlaşma ve kümelenmeler her kadar bölgesel ölçek üzerinden bir karşılaştırmaya tabii tutularak birtakım sonuçlar üretilse de literatürdeki birçok çalışma bunların aslında yerel düzeyde oluştuğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, AB'de üye ülkeler arasındaki büyüme farklılıkları, ülke içi yerel düzeyde ülkeler arasındaki farklılıklara göre çok daha fazladır ya da ABD'de coğrafi farklılıkları analiz etmek için

¹ YEC her ne kadar analizinde artan getirilerin bir diğer kaynağı olan firmaya özgü ölçek ekonomilerine yer vermese de bir firmanın çok sayıda firmanın yığıldığı bir bölgede konumlanması; yeni bilginin öğrenilmesi, teknoloji ve bilginin alışverişi, ortak araştırma ve geliştirme olanaklarının geliştirilmesi gibi bilgi yayılmasından kaynaklı dışsallıklar yaratarak artan getirilerin oluşmasına yol açabilmektedir (Eser ve Köse, 2005, s.103).

eyaletler yerine yerel düzeye odaklanmak daha farklı sonuçlar vermektedir (Martin ve Sunley, 1996, s.278). YEC'in belirsizlik içeren ölçek analizinin diğer bir sorunu ise, aynı modeli farklı ölçeklere uygulayarak, mekânsal yığılmanın, farklı ölçeklerde farklı mekanizmalarla işleyebileceğini göz ardı etmeleridir (Marchionni, 2004, s.1740; Gaspar, 2020, s.17). Geliştirdikleri modelleri, "uluslararası düzeyden uluslar içindeki geniş merkez-çevre örüntülerine, yerel kentsel sanayi yoğunlaşmalarına ve hatta kent içi mahallelere kadar çok farklı ölçeklerde mekânsal yığılma ve uzmanlaşmayı açıklamak için sıklıkla kullanmaktadırlar" (Martin, 1999, s.78). Ancak, Martin'in vurguladığı üzere, iktisadi olayların farklı mekânsal ölçeklerde farklı anlam ve sonuçlara sahip olacağı (örneğin bir fabrikanın nerede açıldığı), mekânsal eşitsizliklerde ölçeğe özgü farklı eğilimlerin oluşabileceği (örneğin gelişmiş kapitalist ekonomilerde yerel ölçekte gelir ve istihdam farklılıkları artarken, bölgesel ölçekte bu farklılıkların azalma eğilimi göstermesi) dikkate alındığında, mekânsal farklılıkları dikkate almayan ölçek anlayışına sahip olmalarının modellerinin büyük bir eksikliğini oluşturduğu belirtilebilir (Martin, 1999, ss.77-78). Kısacası, teorik çerçevesi açısından YEC'in mekânın ne anlama geldiğini açıklayamaması yanında bir ölçekte olanın diğer ölçekte ne anlama geleceğini dikkate almaması zayıf bir mekânsal analiz yapmasına neden olmuştur (Overman, 2004, s.503). YEC'in ölçek analizinin belirsizlikler içermesi, mekânsal ölçeklerdeki farklılıkları analize dahil etmeden aynı modeli farklı ölçeklere uygulaması ve bu modellerden hareketle sonuçlar üretmesi mekân analizini sorunlu hale getirmiştir.

YEC'in mekânsal analizine yönelik tüm bu eleştirileri dikkate alarak, çalışmanın temel sorgulaması bağlamında YEC'in anaakım iktisadi modelin kısıtlarını mekânsal açıdan aşıp aşmadığı sorusuna yanıt verebiliriz. Anaakım iktisatta mekân nadiren yer almış, bu nadir durumlarda da tesadüfi olarak alınmıştır. Bu kısıtı aşmaya çalışan Krugman ve diğer YEC teorisyenleri de mekânın iktisadi faaliyetler üzerindeki etkisini teorileştirmek yerine, iktisattan hareketle mekâna yönelmiş, anaakım iktisadi analizin firma, endüstri gibi geleneksel ekonomik birimlerinden hareketle, mekânı bu ekonomik birimlerin kararlarının bir fonksiyonu olarak ele almışlardır (Olsen, 2002, ss.155-156). Diğer bir ifadeyle, YEC, mekânsal ilişkileri kapsamlı bir biçimde açıklamak yerine, piyasa süreçlerini basit mekânsal çerçevelerde kodlamıştır (Scott, 2004, s.488). Bu nedenle, anaakım iktisadi analizdeki gibi YEC analizinde de mekân kendi başına bir role sahip olmamış, sadece ekonomik birimleri içermesi itibarıyla analize dahil edilmiştir.

Corpataux ve Crevoisier'in vurguladığı üzere (2007, s.294), anaakım iktisadın Walras gibi öncü iktisatçıları, gerçekliği matematikleştirerek anlatmaya çalıştığı genel denge modellerinde, gerçekliğin basitleştirilmiş ve soyut bir resmini çizmişlerdir. Ortaya koydukları modelin sonuçları ile gerçeklik arasındaki farklar modelin kusuru olarak görülmesi gerekirken, modern iktisatçılar bunu sorgulamak yerine matematiksel modellerin ampirik verilerle nasıl uyuşacağına odaklanmışlardır. Krugman'ın YEC modeli de bu kapsamda mekânı resme dahil etmeye çalışmıştır. Krugman için de amaç, mekânsal bir perspektiften gerçek mekanların ikna edici bir resmini çizmek değil, mekânsal temsillerin olduğu modeller kurmaktır. "Özetle, kavramsal düzeyde Krugman'ın mekanları giderek daha biçimsel hale gelmekte ve bizi her türlü somut gerçeklikten uzaklaştırmaktadır, ampirik düzeyde ise Krugman modelin niteliksel unsurlarının ve ilişkilerinin somut durumda var olup olmadığını kontrol etmeden sadece sayısal verileri kullanarak korelasyonlar aramaktadır" (Corpataux ve Crevoisier, 2007, s.294). Modelde gerçek ve somut mekanlar yok sayılmıştır. Uzamsal bir boyuttan azade biçimde her yerde her ölçekte uygulanabilecek modeller inşa edilmiştir. Dolayısıyla YEC, her ne kadar anaakım iktisadi modellerdeki mekân kısıtını aşmak üzere inşa edilmiş bir model olarak ortaya çıksa da aslında mekânı içermeyen ve "her yerde" uygulanabilen "evrensel" modelleriyle, mekânsal açıdan anaakım iktisadın kısıtlarını aşamamıştır.

3. YEC'in Zaman Analizindeki Sorunlar

Ekonomik coğrafya alanında "yeni" sıfatıyla yükselerek anaakım iktisatla coğrafyayı bir araya getirme çabasına giren YEC'in, gerçekçi olmayan varsayımlarla kurduğu

matematiksel modeller, kendileri açısından bir kısıt ya da sorun olarak görülmemesine rağmen, politik ekonomi perspektifinde gerçekçi bir temelde çalışmalarını sürdüren ekonomik coğrafyacılar için, mekânsal açıdan olduğu kadar tarihsel bağlam açısından da ciddi sorunlar içermektedir (Martin ve Sunley, 1996, s.268). YEC teorisyenleri, kurdukları basit modelde, başlangıç koşullarının ulaşılan denge sonucunu şekillendirmesi nedeniyle modellerinde tarihin önemli bir yeri olduğunu savunmaktadır. İki bölge arasında çok sınırlı sayıda parametreyle, örneğin, işçilerin iki bölge arasındaki mekânsal dağılımı ya da ulaşım maliyetleri gibi parametrelerle, *sayısı ve niteliği önceden belirlenmiş dengelerden* (yayıma ya da yığılma) birinin zamanla oluşacağına yönelik bir analizin, tarih içerdiğini öne sürmektedirler. Ayrıca, modellerde, mekânsal yığılmaya yol açan parametrelerdeki değişikliklerin ya da bölgede meydana gelen dışsal bir şokun yeni bir ekonomik dengeye yol açtığının gösterilmesi nedeniyle analizlerinde patika bağımlılığının da yer aldığını öne sürmektedirler (Garretsen ve Martin, 2010, ss.133; 146). YEC teorisyenleri açısından bu şekildeki bir zaman analizi varsayımsal olsa da ekonominin mekânsal organizasyonunun zamansal değişimine dair bir vurgu içermektedir. Tam da bu noktada, zamanın, bir tarihselliğe işaret etmek yerine denge ve istikrar analiziyle sınırlandırılmış biçimde ele alınması YEC'in tarihsel analizin temel eksikliği olarak eleştirilmiştir (Gaspar, 2020, s.3; Gaspar, 2018, s.248). YEC modellerinde tarih, *"gerçek tarihten ziyade, 'mantıksal' zaman (bir modelin çözüm alanında dengeye doğru hareket)"* olarak ele alınmaktadır (Garretsen ve Martin, 2010, s.127). Bu şekildeki zaman kavrayışı, YEC'e yönelik tarihsel bağlamdaki eleştirilerin temelini oluşturmaktadır.

YEC'in gerçeğe dayalı olmayan zaman kavrayışı, tarihsel açıdan evrim ve uyum patikalarının nasıl oluştuğuna yönelik analizlerinin sorunlu bir diğer yanını oluşturmaktadır. Patika bağımlılığı, tarihsel olarak başlangıçtaki olumsuz olayların, belli süreçleri tetikleyerek kilitli (lock-in) bir yörüngede, dengeye doğru uzun vadeli sonuçlar doğurması düşüncesine dayanmaktadır. Buna göre, olumsuz olay bir patikaya bağlı olarak dengeye doğru hareketi tetikler ve bu denge bir dış şok tarafından bozulmadığı sürece sabit kalmaktadır (Gaspar, 2020, s.24). Martin, YEC'in patika bağımlılığı analizindeki sorunun, dışsal bir şok karşısında (ticaret engelleri ya da ulaşım maliyetlerindeki bir değişiklik vb.) mekânsal örüntünün nasıl değişeceğini açıklamaması ve yalnızca başlangıç koşullarına göre önceden belirlenmiş çoklu dengelerden birinden diğerine kayma olarak patika bağımlılığını ele alması nedeniyle aslında tarihsel bir analizin olmamasından kaynaklandığını belirtmektedir (Martin, 2012, s.183). YEC'in analizinde patika bağımlılığına yer vermesi sadece farklı koşullar altında, sisteme gelen dışsal bir şokun ardından, çoklu dengeler arasında kaymayı gösterme amacından kaynaklanmaktadır. Bu analizde, değişimin içsel kaynakları göz ardı edilerek, tarih çoklu dengeler arasında bir seçim sürecine indirgenmekte ve denge noktasına ulaşıldıktan sonra tarih ve değişim sona ermektedir (Gaspar, 2020, s.23). Ancak patika bağımlılığı süreçleri, mikro düzeyde firma ve işçilerin davranışları ile makro düzeyde artan getiriler, dışsallıklar, ağlar vb. etkileşiminin ürünüdür ve hem ekonominin hem de mekânsal biçimlerin bir özelliği olarak hem bölgesel hem de yerel düzeyde bir yerden bir yere nasıl farklı etkileşimlerle geçildiğinin kavramsallaştırılması açısından önemlidir (Martin, 2012, s.182). Dolayısıyla YEC'in analizinin aksine, patika bağımlılığı, patikaya bağlı sürecin içindeki olumsuzluklar ve ekonomik koşulların kümülatif değişim ve adaptasyonları göz önüne alınarak incelenmeyi gerektirmektedir. Bu açıdan, YEC'in denge durumuna kilitlenme üzerinden yaptığı analizler gerçek dünyadaki bölgesel örneklerde karşılığını bulmamakta ve eleştirilmektedir.

Krugman, bölgesel ekonomik kalkınmanın tarihsel, patika bağımlı bir süreç olduğunu ve dolayısıyla tarihin önemli olduğunu kabul etmektedir. Ancak, bölgesel ekonomi ya da endüstriyel bölgelerin ilk ortaya çıkışı ve yörüngesini açıklamak konusunda artan getiri ya da dışsallıklara odaklanırken, modellenememeleri nedeniyle, coğrafi literatürde *"sosyo-kurumsal dışsallıklar"* olarak nitelenen tarihsel süreçteki sosyal ve kurumsal faktörlerin rolünü göz ardı etmektedir (Boddy, 1999, s.830; Martin ve Sunley, 1996, s.286). Örneğin, *"işçilerin sosyalleşmesi ve alışkanlık kazanmasının bölgeye özgü biçimleri,*

yerel yönetim yapılarının ortaya çıkışı ya da birikimin teknik-örgütsel yapılarında periyodik olarak meydana gelen ve bölgesel kalkınma yörüngelerini büyük ölçüde etkileyen tarihsel değişimler gibi” sosyal ve siyasi konularda sessiz kalmıştır (Scott, 2004, s.488). Bir başka örnek olarak, Krugman’ın ekonomik coğrafya analizinde, kısa ve uzun vadede bölgeye özgü şokların büyüme üzerinde yaratacağı etkiler olacağını belirtmesi tarihsel bir vurgu içermesi açısından önem taşımakta ancak tarihsel açıdan neden bazı bölgelerin dış şoklara karşı daha fazla dayanıklı olduğunu veya uyum sağladığını açıklama konusunda yetersiz kalmaktadır. Çünkü, yalnızca endüstriyel uzmanlaşma ve işgücü piyasalarına odaklanarak bölgelerin direnç ve uyumunu incelemektedir (Martin ve Sunley, 1996, s.286). Dolayısıyla, YEC modelleri, bölgesel kalkınma çalışmalarında adaptasyon, yenilik, ortaya çıkış koşulları, kendi kendini örgütlenme gibi tarihsel açıdan önem taşıyan faktörleri açıklamada yetersiz kalmaktadır (Garretsen ve Martin, 2010, s.155).

Krugman tarafından geliştirilen YEC modellerinin tarihsel temeli belirsizlikler içermektedir. 19.yy’daki mekânsal yoğunlaşmaları oluşturan nedenler, süregelen yığılma eğiliminin de temelini oluşturmakta, artan getiri ya da eksik rekabet gibi unsurları yönlendiren süreç değişmeden, zamansal işleyiş statik biçimde ele alınmaktadır. Tarihsel süreçte kümelenmeler ve teknolojik değişim arasındaki ilişkiye dair vurguları göz önüne almayan Krugman, buharlı gemiler ve demiryolu gibi teknolojik değişimlerin merkez-çevre ayrımı üzerindeki etkisine dair bazı atıflar yapsa da bu farklılaşma çağının geride kaldığını belirterek tarihsel bir yaklaşım sergilemekten uzaklaşmaktadır (Martin ve Sunley, 1996, s.269). Halbuki, zamanla ekonominin mekânsal organizasyonu değişirken, yeni teknoloji ve sanayi bölgeleri ortaya çıkmakta ve bazıları ise gerilemekte, mekânsal kümelenmeler bir gecede ortaya çıkmadığı gibi bir gecede yok olmayarak zamanla değişim göstermektedir. Dolayısıyla bölgesel kalkınma modelleri tarihsel açıdan değişim ve sürekliliği bir arada içererek evrilmektedir (Garretsen ve Martin, 2010, s.146). Teknoloji yanında temel modellerinde inovasyon süreçlerine de yer vermemeleri, bölgesel üretim sistemlerinin niteliksel özellikleri ve rekabet avantajı açısından da zamansal değişimi göz ardı etmelerine yol açmıştır (Scott, 2004, s.487; Corpataux ve Crevoisier, 2007, s.295). Oysaki tarihsel açıdan teknolojik değişim ve inovasyonun, ekonomik faaliyetlerin mekânsal organizasyonunu nasıl şekillendirdiği, ekonomi ve coğrafya arasında gelişen tarihsel ilişkinin kurulmasında başat bir role sahiptir.

YEC, köklerini anaakım iktisattan almakta ve bu iktisadi düşünce biçiminin ekonomiyi bir denge süreci olarak gören denge yanlısı kavrayışını devam ettirmektedir. Bu sebeple YEC çerçevesinde geliştirilen modellerin, zaman ve tarih kavrayışı her ne kadar anaakım iktisadın kısıtlarını aşma çabasında olsa da bu kısıtı aşarak gerçek bir tarihsel analiz geliştirdiklerini söylemek zordur. Ana akım iktisatta, modeller başlangıç koşullarından ya da izlenecek bir uyarlanma patikasından bağımsız bir biçimde denge çözümünü üzerine inşa edilmekte ve zaman “mantıksal” biçimde bir dengeden diğerine anlık hareket olarak alınmaktadır (Garretsen ve Martin, 2010, s.146). Kısacası, genel denge analizi modellerinde tarihe yer verilmemektedir. Anaakım iktisattaki bu tarihsel analiz sorunu, çoklu denge modellerinin geliştirilmesiyle aşılmaya çalışılmış, bu bağlamda YEC de iki bölge arasında ekonomik faaliyetin denge dağılımına yönelik modeller geliştirmiştir. Krugman, geliştirdiği çoklu denge modelleriyle, belirli olguların kümülatif doğasını açıklamaya çalışmış, ancak olayların gelişmesi, mekânsal açıdan olduğu kadar zamansal açıdan da kapalı bir sistemde ele alınmıştır. Zamansal perspektiften kapalı bu sistemde gelişme, *“geleceğin bilindiği ve yeni biçimlerin ortaya çıkmasına ya da niteliksel değişikliklere yer olmayan bir dünyada şimdi ve burada yapılan bir hesaplama(dır)”* ve dolayısıyla analiz zamansal bir gelişmeyi içermeyen, bir ekonomik gelişmenin 19. yy.’da ya da 21.yy.’da yaşanması fark etmeksizin her zaman geçerli olacak modellerle açıklandığı ve sonuç olarak kendinden önceki anaakım çalışmaları aşamayan, statik bir tarih ve zaman anlayışına dayalıdır (Corpataux ve Crevoisier, 2007, s.295). Bu nedenle YEC modellerinde, çoklu dengelerin varlığına yönelik analizlerin artması tarihe gösterilen ilgiyi artırsa da bu ilgi, mekânsal ekonominin nasıl geliştiğini anlamaya dönük bir tarihsel ilgiden ziyade, çoklu dengeler arasında çözüm seçimini kolaylaştırmaya yönelik bir metodolojik araç

niteliği taşımıştır (Gaspar, 2020, s.23; Garretsen ve Martin, 2010, s.147). Kısacası, YEC modellerinin varsayımsal dünyasında, tarih, ekonominin başlangıç koşullarına bağlı olarak oluşacak nihai sonuçlar ya da çoklu dengeler arasındaki bir seçim süreci biçiminde ele alınmış ve dengeye ulaştıktan sonra ekonominin durağan bir hale gelmesi ise tarihsel değişimin örtük olarak sona erdiği biçiminde bir imayı içermiştir. Böyle bir çerçeveye, incelenen eleştirilerde vurgulandığı üzere, ana akım iktisadın zaman analizindeki kısıtları aşamalarla varsayımsal bir zaman analizinin ötesine geçememiş, dolayısıyla mekânsal konfigürasyonların gerçek tarihsel zaman içinde nasıl geliştiğine dair derinlikli bir teorik çerçeveye sunamamıştır.

4. YEC'in Matematiksel Modellemeleri ile İlgili Sorunlar

YEC'in, geleneksel iktisatta mekânın rolünü göstermek için kurduğu teorik çerçeveyi ve modellemeleri, matematiksel anaakım iktisada dayalı olarak yapması ise ana akım genel denge modellerini ne kadar aştığını tartışmalı hale getiren diğer bir önemli husustur. Kurulan matematiksel modeller hem varsayımları hem de sonuçları itibariyle birçok eleştiri almıştır (Marchionni, 2004, s.1737; Clark, 1998, s.75; Olsen, 2002, s.154).

İktisatta model kurulmasının nasıl olması gerektiği, modelin içinde mi bir dünya kurulacağı yoksa modelin dışında gerçek dünyanın mı veri alınacağı, diğer bir ifadeyle iktisatçıların soyut teorik modellerinin gerçek dünyanın özelliklerine atfen kurulup kurulmayacağı önemli bir tartışma konusudur. Araçsal bir bakış açısından hareket eden neoklasik teoriye göre, varsayımların gerçekçi olup olmadığı önemli değildir, yalnızca teoremin tahminleri için işlevseldirler. Örneğin, teknolojiye bir değişimin farklı malların fiyatlara etkisini tahmin etmek için kurulan bir modelde varsayımların gerçek dünyaya atıfta bulunup bulunmamasının teoremi üzerinde bir etkisi olmadığını düşünmektedirler (Sugden, 2000, ss.11-12). YEC'in öncü teorisini Krugman açısından da modellerinin gerçekçi olmayan varsayımlara dayanması bir sorun ya da kısıt değildir. Gerçek dünyanın kaba temsilleri olarak görülen modellerin sonuçları yetersiz olduğunda varsayımların gerçekliğinin sorgulanması yerine değiştirilmesi yeterlidir (Martin ve Sunley, 1996, s.268). Buradan hareketle YEC teorisyenleri de anaakım iktisada nüfuz eden biçimiyle, matematiksel temsil için varsayımların gerçek dışılığına bakılmaksızın kavramsal basitleştirmeye dayalı bir model dünyası inşa etmişlerdir. Matematiksel modeller inşa etmek için gerçek dışı varsayımlar kullanmışlardır (Marchionni, 2004: 1749; Martin ve Sunley, 2011, s.362). Marchionni, basit varsayımlar kullanılarak birçok faktörün YEC modellerinde göz ardı edilmesinin nedeninin, mekânsal yığılmanın belirli yönlerini açıklama amacından, diğer bir ifadeyle teorik izolasyondan kaynaklandığını ileri sürmektedir. Teorik izolasyon, yatay ve dikey izolasyon olarak ayrılmakta, yatay izolasyon bir teoremin sınırlı bir nesne kümesine odaklanmasını, dikey izolasyon ise zaman ve mekân içindeki tüm özgüllüklerden izole bir analizi ifade etmektedir. Böyle bir metodolojiden hareket eden YEC de mekânsal yığılmayı zamansal ve mekânsal bağlamdan izole bir biçimde yüksek bir soyutlama düzeyiyle açıklamıştır (Marchionni, 2004, ss.1746-1747; Marchionni, 2006, ss.429-430). Matematiksel modelleme için gerekli böyle bir teorik izolasyon ise, YEC'in mekânsal ve tarihsel bağlama özgü nedensel faktörleri ihmal etmesine ve dolayısıyla gerçek dünya olgularının işleyişine dair bir kavrayış geliştirmemesine yol açarak teorik açıdan önemli sorunlar yaratmıştır.

YEC teorisini Krugman'a göre bir fikrin ciddiye alınması onun modellenebilecek bir şey olmasına bağlı olmalı, dolayısıyla *"bir teori ampirik uygunluğuna göre ayakta kalmalı ya da bir kenara atılmalıdır"* (Krugman, 1998b, s.16). Bu nedenle kendinden önceki Alman mekân teorisyenleri, bölge bilimciler ve ekonomik coğrafyacılar tarafından geliştirilen mekân teorilerinin matematiksel araçlara sahip olmamaları ve piyasaların bütünlük bir modelini inşa edememeleri nedeniyle analizlerinin yetersiz olduğunu öne sürmüştür (Barnes, 2003, s.72). Krugman için modelleme yapmak, basitleştirme ve açıklığa kavuşturma açısından dünyanın oldukça stilize ve biçimsel bir temsili olarak kritik bir öneme sahiptir. Mantıksal ve matematiksel tutarlılığının test edilebilmesi için bir modelin biçimsel olması gerektiğini öne sürmüştür (Barnes, 2003, ss.87-88). Dolayısıyla Krugman,

ekonomik hayatın çeşitliliğine odaklanmak yerine matematiksel modellerinde stilize olgulara dayalı olarak analiz yapmıştır. Gerçeklerin stilize edilmiş biçimde açıklanması, geniş bir yelpazedeki koşullar arasından olasılıkları daraltarak, ampirik analizin kapsamının yapılandırılması ve ampirik gözlemlerin anlamlılık ve tutarlılığının test edilmesidir (Clark, 1998, s.76). Krugman, örneğin kendi analitik çerçevesini kurabilmek amacıyla ölçeğe göre artan getiri gibi stilize edilmiş gerçekleri seçmiş ve bu çerçevede mekânsal yapılanmayı açıklamaya çalışmıştır. Ancak genel kanun benzeri önermeler geliştirmek uğruna stilize edilmiş gerçeklere dayalı modellemeler ekonomik hayatın çeşitliliğini göz ardı etmiştir. Stilize edilmiş gerçekler ile ampirik çeşitlilik arasındaki gerçek ilişki göz önüne alındığında (örneğin homojen bir işgücü piyasasının aksine ırk ve cinsiyet ayrımcılığının yapılandığı bir işgücü piyasasının mekânsal bölünme üzerindeki etkisi), matematiksel modellerdeki ekonomik coğrafyaya dair bulgulara ciddi itirazlar yükselmiştir (Clark, 1998, s.75). Stilize edilmiş gerçekler, mekânsal heterojenliği geri planda bıraktığı ölçüde YEC modellerinin ekonomik coğrafyaya ait sorunları ele almasına dair sorgulamalar artmıştır.

YEC teorisyenlerinin inşa ettiği model dünyasında, ekonominin mekânsal yapılanması, ulaşım maliyetleri, işgücü hareket(siz)liliği ve sermaye hareketliliğine dayalı son derece basitleştirilmiş varsayımlarla açıklanmıştır (Martin ve Sunley, 2011, s.362). YEC'in ekonomik modelini, tüketiciler ve firmaların homojen alındığı, buzdağı ulaşım maliyeti varsayımı yapıldığı, iki üretken sektör ve iki bölgeye dayalı basit varsayımlara dayalı olarak kurması eleştirilmiş, bu basit varsayımlarla kurulan modellerin ekonomik faaliyetlerin belli mekanlarda yığılmasını etkileyecek ampirik faktörleri göz ardı edebileceği dile getirilmiştir (Gaspar, 2020, s.17). Örneğin, buzdağı ulaşım maliyetleri, kurulan modellerde ayrı bir taşımacılık sektörünün modellemesinden kaçınmak için yapılmıştır. YEC'in ulaşım maliyetlerini iklim, vergiler, topografya gibi mekânsal faktörlerle ilişkilendirmeyerek, modelleme amacıyla basit bir biçimde ele alması gerçekçi bulunmayarak eleştirilmiştir (Marchionni, 2006, s.442; Gaspar, 2018, s.245).

Başka bir örnek olarak, ölçeğe göre artan getiri ile üretim faaliyetlerinin mekânsal yığılmasına ilişkin kurulan modelde, firmaların mekânsal yoğunlaşması maliyetlerde tasarruf sağlayan dışsallıklarla açıklanmaktadır. Mekânsal yığılmalar, firma yer seçiminin bir fonksiyonu olarak görülmektedir (Koo ve Lall, 2007, ss.4-5). Ancak bu modelde, Dymski firmaların sermayelerini istedikleri zaman istedikleri yere taşıyabilme varsayımının, birçok açıdan yanıltıcı sonuçlara yol açacağını altını çizmektedir. Firmaların hareketliliğine ilişkin varsayım çerçevesinde kurulan modelin ilk eksikliği, bir firmanın yer değiştirmesinin, diğer tüm firmaların hem üretim hem de yer seçimi kararlarını etkileyecek olmasını ve bunun da tüm firmaların maliyet ve talep koşullarını değiştirebileceğini göz ardı etmesidir. İkinci eksiklik, bu modelde firmaların sermayelerini istedikleri yere taşıma özgürlüğünün, mükemmel işleyen bir sermaye piyasasının ve bunun tam bilgisine sahip olunmasının varsayılmasıyla mümkün olmasıdır. Dolayısıyla model, firmaların mekânsal kararlarında finansman boyutunu göz ardı etmektedir (Dymski, 1996, s.444). Amin ve Thrift, firmaların YEC modellerinde incelenin aksine, daha geniş bir bağlamda, örneğin firmaların rekabet avantajı elde etmesinde teknolojik yenilik, alışkanlıklar, rutinler, bilgiyi edinme süreçleri, öğrenme ve adaptasyon hızları gibi birçok unsurun oynadığı rollerin dikkate alınarak teorik bir incelemenin yapılması gerektiğini vurgulamaktadır (Amin ve Thrift, 2000, s.7). YEC'in mekânsal yığılma modellerinin varsayımları ve buradan hareketle sonuçlarını sorgulayan başka bir çalışmada da firmaların yer seçiminin modellerde test edildiği üzere yalnızca mekânsal dışsallıklardan yani ekonomik coğrafyadan kaynaklanmayabileceğine dikkat çekilmiştir. YEC modellerinde mekânın önemi test edilmekle birlikte, firmaların yer seçimi kararlarında üretim teknolojisinin rolü dikkate alındığında, YEC testlerinin mekânın önemini açıklamak konusundaki sonuçlarının abartılı olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, Koo ve Lall, 18 ulusal endüstriyel sınıflandırmaya dayalı olarak yaptıkları çalışmada, mekânsal dışsallıkların açıklanmasında kullanılan pazara erişim ve ulaşım altyapısı faktörlerinin firma üretkenliği ve yer seçimine etkisinin, düzeltilmemiş modeller

ile düzeltme faktörünün dahil edildiği modellerde farklılaştığını bulmuşlardır. Düzeltmemiş modellerde, pazara erişimin on bir sektörde çıktı düzeyini artırdığı, ulaşım merkezlerine uzaklığın ise on iki sektörde çıktı miktarını azalttığı bulunurken; düzeltme faktörünün hesaba katılmasıyla pazara erişimin beş sektörde, ulaşım merkezlerine uzaklığın ise iki sektörde istatistiksel önemini yitirdiğini bulmuşlardır. Bu çalışmadan hareketle, firmaların yer seçiminde pazara erişim, ulaşım altyapısı gibi ekonomik coğrafya değişkenlerinin, düzeltme faktörü dahil edilmediğinde pazara erişim için on sekiz sektörün on birinde, ulaşım merkezlerine uzaklık için ise on sekiz sektörün on birinde istatistiksel açıdan abartıldığı sonucuna varmışlardır (Koo ve Lall, 2007, ss.16-17). Kısacası YEC modellerinde firmaların hareketliliği ve yer seçimini belirleyen değişkenlerin ya da varsayımların değiştirilmesi veya daha gerçekçi bir temele oturtulması modelin ulaştığı sonuçları tamamen değiştirebilmektedir.

Bir başka örnek olarak, YEC modellerinde aktörler, ileriye dönük rasyonel kararlar almaktan ziyade mevcut fayda düzeylerini gözetererek mekânsal kararlar alan miyopik varlıklar olarak varsayılmakta ve göç analizi bu varsayım altında yapılmaktadır. Göç sonucunda ortaya çıkan merkez-çevre örüntüsünün bozulmayacağı, istikrarlı olduğu kabul edilmektedir. Farklı yığılma durumlarını değiştirecek içsel bir mekanizma olmadığından oluşan sonuç uzun dönemli alınmaktadır. Ancak böyle bir analize karşı çıkışın temel belirleyeni, öncelikle, aktörlerin neden gelecekteki fayda seviyelerine odaklanmadıklarını sorgulamak olacaktır. Mekânsal konfigürasyonlarda aktörler açısından gelecek önemli bir unsurdur ve işçilerin geleceğe yönelik beklentileri, göçü ve dolayısıyla modelde istikrarlı kabul edilen bir merkez-çevre örüntüsünü değiştirebilir (Gaspar, 2018, s.249). Bu nedenle işçilerin göç davranışları dinamik bir analizi gerektirirken, dinamik bir analiz ise Krugman'ın modelinin sonuçlarını değiştirebilir. Buna ilişkin bir örnek olarak, eğitimden kaynaklanan insan sermayesi yayılımlarını dikkate alarak mekânsal yığılma'yı açıklayan modeller vardır. Bu modellerde, hane halklarının hareketliliğine dayalı olarak, daha az eğitim yatırımı yapan ve düşük vasıflı işçilere sahip olan mahallelerle yüksek eğitime önem veren ve yüksek vasıflı işçilere sahip olanlar arasındaki eşitsiz mekânsal dağılımlar modellenmiştir (Dymski, 1996, s.444). Dolayısıyla, bu örnekte görüldüğü üzere, işgücü eğitimi gibi yerel işgücü piyasası süreçlerinin dikkate alınması mekânsal yığılma'yı anlamak açısından önem taşıdığı için, bir modelleme yapılırken, firmalar kadar işçilerin davranışlarının ve toplumsal iş bölümü dinamiklerinin de dikkate alınması gereklidir ve bu YEC'in mekânsal yığılma modellerinde önemli bir eksiklik olarak durmaktadır (Scott, 2004, s.487). Bu nedenle modellerin dayandığı varsayımların basitliği ciddi biçimde sorgulanmıştır. Bu basit varsayımların aksine bir ekonominin mekânsal yapılanmasının, kurumsal düzenlemeler, kültürel ve sosyal faktörlerin (beklentiler, irrasyonel davranışlar) etkileşimiyle şekillenmekte olduğu vurgulanmıştır (Martin ve Sunley, 2011, s.362). YEC'in matematiksel modellerinde ise mekânsal gelişmeyi etkileyen yapısal değişimler dolayısıyla dinamik ve niteliksel faktörler bu basitleştirilmiş model dünyasına dahil edilmemiştir.

YEC modelleri "*sayısal çözümlerin üretilebilmesini sağlamak için gerçeklikten muazzam tavizler ver(miştir)*" (Scott, 2004, s.486). Bu bağlamda Barnes de rasyonalizm olarak ifade edilen mantıksal ve matematiksel temsil biçimlerinin, aslında sağlam bir rasyonellik değil, olumsal bir yerellik olduğunu, yani bir tarihsel ve coğrafi bağlam tarafından şekillendirilerek oluştuğunu ve bu açıdan evrensel bir bilgiyi temsil etmediklerinin altını çizmiştir (Barnes, 2003, ss.69-74). Barnes'e göre yüksek soyutlama düzeyine sahip bu matematiksel modellemeler, her ne kadar evrensel bir içeriğe sahipmiş gibi sunulsa da aslında belirli bir dönemin ürünüdürler. Bu açıdan Krugman'ın matematiksel modelleri de 19.yy'da Leon Walras tarafından geliştirilen ana akım iktisadın yalnızca bazı klasik varsayımlarının (örneğin ölçeğe göre sabit getiri yerine artan getirinin alınması, tam rekabet yerine eksik rekabetin varsayılması gibi) değiştirilmesiyle ortaya çıkmış, ancak onun temel özellikleri olan maksimizasyon, denge ve rasyonel seçim teorisine dayanan modellerdir (Barnes, 2003, s.89; Dymski, 1996, ss.445-446). Neoklasik iktisadın, 19.yy'ın

sonuna doğru Avrupa'ya özgü bir entelektüel ortamda doğduğu dikkate alındığında, Krugman tarafından geliştirilen ekonomik faaliyetlerin mekânsal yapılanmasına ilişkin teorilerinin de aslında evrensel gerçekleri değil mekânsal ve zamansal bağlamı olan bir bilgiyi yansıttığı dikkate alınmalıdır (Barnes, 2003, s.89). Dolayısıyla, Barnes'in vurguladığı üzere YEC modelleri "*tarih üstü hakikatleri yansıtmaktan ziyade, kökenlerinin özel koşullarını yansıtan yerel bir anlayışa sahip(tir)*" (2003, s.91). Bu nedenle matematiksel bir yorumlamaya dayalı mekân analizleri, evrensel olmaktan ziyade belli bir tarihsel dönemin bilgisinin birtakım değişikliklerle üretilmesinin ötesine geçmemektedir.

Bu açıdan, belli bir tarihsel dönemin bilgisine dayanan bu modellerin, dayandıkları dönemin bilgisinin taşıdığı teorik eksiklikleri aşım aşım oldukları da bu çalışma kapsamında sorgulanmıştır. Anaakım matematiksel iktisadi modellerin basit varsayımlara dayalı olarak ne gerçek bir mekânı ne de gerçek bir tarihsel süreci içermemesinden kaynaklanan sorunlar, bu kısımda incelendiği üzere YEC'in mekânı dahil ederek geliştirdiği matematiksel modellerinde de devam etmiştir. Martin ve Sunley'in vurguladığı üzere (2011, s.364), her ne kadar modellerine gerçek dünyadan artan getiri, eksik rekabet gibi unsurları katsalar da modelleri mekânsal yoğunlaşmaların, dışsallıkların, artan getirilerin, kısacası ekonomik faaliyetlerin mekânsal dağılımının çeşitli kaynaklarını dikkate almamıştır. Son derece basit varsayımlarla kurdukları modeller, gerçek dünya örnekleriyle savunulmamıştır:

Çünkü gerçek dünyada taşıma maliyetleri buzdağı karakterinde değildir, işçiler mükemmel bir şekilde mobil değildir, piyasalar berrak değildir, teknoloji her yerde aynı değildir, tüketici zevkleri her yerde aynı değildir, artan getiriler Dixit-Stiglitz türünde değildir ve bölgeler yarış pisti, yörünge veya diğer idealize edilmiş şekillerde düzenlenmiş noktasal (mekansız) varlıklar değildir. NEG modellerindeki dünyalar hayali, kurgusal dünyalardır (Martin ve Sunley, 2011, ss.364-365).

Dolayısıyla YEC modelleri de anaakım iktisadın matematiksel modelleme anlayışındaki gibi kurgusal bir dünyada denge durumları üretmekle sınırlı kalmış ve bu nedenle somut gerçek dünyayı açıklamada anaakım iktisadın kısıtlarını taşımaya devam etmiştir.

5. Sonuç

Kapitalist gelime süreci, mekânsal eşitsizlikler yaratarak devam etmekte ve bunun incelenmesi iktisat ve coğrafya arasındaki ilişkinin tarihsel bağlamda ele alınmasını gerektirmektedir. Coğrafya ve iktisat ilişkisinin anaakım iktisadi analizde yok sayılması, mekânsal eşitsizlikleri anlamak için iktisatçıların yeni iktisadi yaklaşımlar geliştirmesine yol açmış ve YEC böyle bir teorik çaba içinden doğmuştur. Ancak bu çaba Krugman'ın kendi ifadesiyle (1998b, s.7), "*coğrafi analizi ekonomik ana akımın içine yerleştirmek gibi önemli bir amaca da hizmet etm(iş)*" ve tam da bu nedenle neoklasik iktisadın mekânsal, zamansal ve modellemeye dair kısıtlarını aşamayarak, ekonominin mekânsal boyutunu anlamada dar bir bakış açısı sunmuştur. Mekânsal analiz açısından, mekânın, tarihsel, sosyal ve kültürel boyutuyla kavranması yerine ulaşım maliyetlerine indirgenerek dar bir bakışla incelenmesi, iktisadi faaliyetlerden etkilenmeyen homojen ve sabit temsiller olarak alınması, mekânsal yığılmanın gerçek olgularla açıklanması yerine birtakım basit çekici faktörler temelinde ele alınması ve dolayısıyla yığılmaların tarihsel süreçte neden belli mekanlarda gerçekleştiğine ilişkin daha geniş bir iktisadi, sosyal ve siyasal bağlamın görmezden gelinmesi ve ölçek analizinin yok sayılmasına kadar YEC modelleri birçok sorun taşımaktadır. Bu sorunlar itibarıyla gerçek bir mekânsal analiz yerine modellerin varsayımsal dünyasında ele aldıkları mekânsal temsillerle anaakım iktisadi analizin sorunlarını aşamamaktadırlar. Zaman analizi açısından, tarihsel süreçte ekonomik koşulların kümülatif değişim ve adaptasyonlarını göz önüne alarak bir inceleme geliştirmek yerine tarihi çoklu dengeler arasında bir seçim sürecine indirgeyerek, gerçek bir tarihsel analiz geliştirememiş ve anaakım iktisadi analizin sorunlarını aşamamışlardır.

Modelleme açısından ise, kurduğu matematiksel modellerin basit varsayımlarla kurgusal bir dünyada denge durumları türetmekle sınırlı kalması ve mekânsal gelişmeyi etkileyen yapısal değişimler ve dinamik faktörleri model dünyasına dahil edememesi nedeniyle YEC, anaakım iktisadi analizin sorunlarını taşımaya devam etmiştir. Dolayısıyla anaakım iktisadi analizdeki gibi YEC analizinde de mekân kendi başına bir role sahip olmamış, modellerdeki mekânsal temsiller kapitalizmin tarihsel coğrafyasından kopuk bir analiz sunmuştur.

Oysaki, Scott'un vurguladığı üzere (2004, ss.492-494) ekonomik coğrafyacıların görevi; kapitalizmin kurumsal yapısı, emek piyasaları, finansal sistemi, teknolojik yapısında vb. son yıllarda meydana gelen değişimleri, mekânsal ve zamansal farklılıkları gözeterek incelemektir. Ekonomik ve toplumsal gerçekliğin mekânda gerçekleştiğini, sermaye birikim dinamiklerinin coğrafyayı, coğrafyanın da birikimin dinamiklerini etkilediğini göz önüne alarak, eleştirel bir analizle toplumsal değişime odaklanmalarının temel prensipleri olması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu açıdan YEC, kapitalizmin mekânsal ve tarihsel gelişimini gözeterek bir analiz yapmak yerine, ekonomik coğrafya analizine "yeni" sıfatını getirerek mekânı anaakım analize yerleştirdiği matematiksel modelleriyle mekânsal eşitsizlikleri açıklamak açısından kurgusal bir dünyanın ötesine geçemeyen zayıf analizler yapmıştır.

Kaynakça

- Amin, A., Thrift, N. (2000). What kind of economic theory for what kind of economic geography? *Antipode*, 32(1), 4-9.
- Barnes, T. (2003). The place of locational analysis: a selective and interpretive history. *Progress in Human Geography*, 27(1), 69-95.
- Boddy, M. (1999). Geographical economics and urban competitiveness: A critique. *Urban Studies*, 36(5), 811-842.
- Clark, G. (1998). Stylized facts and close dialogue: Methodology in economic geography. *Annals of the Association of American Geographers*, 88(1), 73-87.
- Corpataux, J., Crevoisier, O. (2007). Economic theories and spatial transformations clarifying the space-time premises and outcomes of economic theories. *Journal of Economic Geography*, 7(3), 285-309.
- Dymski, G. (1996). On Krugman's model of economic geography. *Geoforum*, 27(4), 439-452.
- Eser, U., Köse, S. (2005). Endüstriyel yerleşme ve yoğunlaşma açısından Türkiye Sanayii: İl imalat sanayilerinin analizi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 60(2), 97-139.
- Fujita, M., Hamaguchi, N. (2001). Intermediate goods and the spatial structure of an economy. *Regional Science and Urban Economics*, 31, 79-109.
- Garretsen, H., Martin, R. (2010). Rethinking (new) economic geography models: Taking geography and history more seriously, *Spatial Economic Analysis*, 5(2), 127-160.
- Gaspar, J.M. (2018). A prospective review on new economic geography. *The Annals of Regional Science*, 61 (2), 237-272.
- Gaspar, J.M. (2020). New economic geography: history and debate. *The European Journal of the History of Economic Thought*, 1-37.
- Harvey, D. (2013). *Sosyal Adalet ve Şehir*, Metis Yayınları: İstanbul.
- Koo, J., Lall, S. (2007). New economic geography: Real or hype? *International Regional Science Review*, 30(1), 3-19.
- Krugman, P. (1991) Increasing returns and economic geography. *Journal of Political Economy*, 99(3), 483-499.
- Krugman, P. (1993a). Economic geography: On the number and location of cities. *European Economic Review*, 37, 293-298.
- Krugman, P.(1993b). On the relationship between trade theory and location theory. *Review of International Economics*, 1(2), 110-122.
- Krugman, P. (1998a). The role of geography in development. Annual World Bank Conference on Development Economics. Washington, D.C., April 20-21, 1998.
- Krugman, P. (1998b). What's new about the new economic geography? *Oxford Review of Economic Policy*, 14(2), 7-17.
- Krugman, P., Venables, A.J. (1996). Integration, specialization, and adjustment. *European Economic Review*, 40, 959-967.

- Marchionni, C. (2004). Geographical economics versus economic geography: towards a clarification of the dispute. *Environment and Planning A*, 36, 1737-1753.
- Marchionni, C. (2006). Contrastive explanation and unrealistic models: The case of the new economic geography. *Journal of Economic Methodology*, 13(4), 425-446.
- Martin, R. (1999). The new 'geographical turn' in economics: some critical reflections. *Cambridge Journal of Economics*, 23(1), 65-91.
- Martin, R. (2012). (Re)placing path dependence: A response to the debate. *International Journal of Urban and Regional Research*, 36(1), 179-192.
- Martin, R., Sunley, P. (1996). Paul Krugman's Geographical Economics and Its Implications for Regional Development Theory: A Critical Assessment. *Economic Geography*, 72(3), 259-292.
- Martin, R., Sunley, P. (2003). Deconstructing clusters: chaotic concept or policy panacea? *Journal of Economic Geography*, 3, 5-35.
- Martin, R., Sunley, P. (2011). The new economic geography and policy relevance. *Journal of Economic Geography*, 11(2), 357-369.
- OECD (2009). How Regions Grow: Trends and Analysis.
- Olsen, J. (2002). On the units of geographical economics. *Geoforum*, 33, 153-164.
- Overman, H.G. (2004). Can we learn anything from economic geography proper? *Journal of Economic Geography*, 4, 501-516.
- Scott, A.J. (2004). A perspective of economic geography. *Journal of Economic Geography*, 4(5), 479-499.
- Sjöberg, Ö., Sjöholm, F. (2002). Common ground? Prospects for integrating the economic geography of geographers and economists. *Environment and Planning A*, 34, 467-486.
- Sugden, R. (2000). Credible worlds: the status of theoretical models in economics. *Journal of Economic Methodology*, 7(1), 1-31.
- World Bank (2009). *Reshaping Economic Geography*. World Development Report.

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Ferda UZUNYAYLA (%100)

Conflict of Interest: None.

Funding: None.

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Ferda UZUNYAYLA (100%)
